

Hodnotící zpráva k operačním programům České republiky

Úvod

Očekává se, že České republice budou v rámci provádění politiky soudržnosti EU pro období 2021–2027 přiděleny prostředky v celkové výši 21,1 mld. € (tj. 548,6 mld. korun): 13,12 mld. € z Evropského fondu pro regionální rozvoj (EFRR) a Evropského sociálního fondu plus (ESF+). Dále 6,36 mld. € z Fondu soudržnosti a 1,6 mil € z Fondu pro spravedlivou transformaci (FST).

Celkové výdaje související s klimatem by měly představovat 30 % rozpočtu EU pro období 2021–2027. Očekává se také, že na cíle v oblasti klimatu bude vyčleněno 30 % EFRR a 37 % Fondu soudržnosti. Za použití metodologie odlišné od té, kterou aplikuje česká vláda, jsme však zjistili, že celkové výdaje ČR v oblasti klimatu onoho cíle ve výši 30 % nedosahují.

Investice do ochrany životního prostředí jsou podporovány nejen Operačním programem Technologie a aplikace pro konkurenceschopnost (OPTAK), Operačním programem Životní prostředí (OPŽP) a Integrovaným regionálním operačním programem (IROP). Mezi další významné zdroje podpory životního prostředí patří Modernizační fond, Fond pro spravedlivou transformaci, Národní plán obnovy, program Nová zelená úsporám (financován z Národního plánu obnovy) a program LIFE (Program pro životní prostředí a oblast klimatu), což je finanční nástroj EU. Financování operačních programů v ČR tedy pochází v některých případech z několika různých zdrojů.

Tato hodnotící zpráva se soustředí na OPTAK a OPŽP, tedy dva ze zmíněných operačních programů, které s výdaji v oblasti klimatu nejvíce souvisejí.

Východiska: operační programy

OPTAK

Prioritami operačního programu TAK jsou výzkum, vývoj a inovace, dále podpora malých a středních podniků, politiky v oblasti energetiky a klimatu a přechod k digitální ekonomice. OPTAK je financován z prostředků EFRR. Celková alokace pro

Kontakt pro více informací

Eva Mariničová

Odbornice na fondy EU
Centrum pro dopravu a energetiku
eva.marinicova@cde-org.cz

Šimon Batík

Odborník na fosilní plyn v energetice
Centrum pro dopravu a energetiku
simon.batik@cde-org.cz

Více informací na:
bankwatch.org

OPTAK představuje 3,2 mld. € / 81,5 mld korun a je rozdělena do šesti priorit programu:

1. Posilování výkonnosti podniků ve výzkumu, vývoji a inovacích a jejich digitální transformace (1,22 mld. € / 31,1 mld. korun)
2. Rozvoj podnikání a konkurenceschopnosti malých a středních podniků (400 mil. € / 10,2 mld. korun)
3. Rozvoj digitální infrastruktury (200 mil. € / 5 mld. korun)
4. Posun k nízkouhlíkovému hospodářství (1,14 mld. € / 27,2 mld. korun)
 - a. Podpora energetické účinnosti a snižování emisí skleníkových plynů (510 mil. € / 13 mld. korun)
 - b. Podpora energie z obnovitelných zdrojů (260 mil. € / 6,6 mld. korun)
 - c. Rozvoj inteligentních energetických systémů, sítí a skladování (300 mil. € / 7,6 mld. korun)
5. Efektivnější nakládání se zdroji (150 mil. € / 3,9 mld. korun)
6. Rozvoj udržitelné mobility (73 mil. € / 1,9 mld. korun)

Podle Ministerstva průmyslu a obchodu přispěje k dosažení cílů v oblasti klimatu 38 % prostředků přidělených tomuto operačnímu programu. Největší jednotlivá investice poputuje do snížení uhlíkových emisí: 1,14 mld. € / 27,2 mld. korun neboli 35 % rozpočtu operačního programu. Skutečné přispění cílům v oblasti klimatu bude ovšem do značné míry záviset na prováděcí fázi, jelikož jsou do programu zahrnuty také kontroverzní investice do inteligentních sítí.

OPŽP

Cílem OPŽP je ochrana a zajištění kvalitního prostředí pro život obyvatel, přechod k oběhovému hospodářství, podpora efektivního využívání zdrojů, omezení negativních dopadů lidské činnosti na životní prostředí a klima, zmírňování dopadů změny klimatu a příspěvek k řešení problémů životního prostředí a klimatu na evropské a globální úrovni. Program je financovaný jak z EFRR, tak z Fondu soudržnosti.

Celková alokace OPŽP je 2,3 mld. € / 61 mld. korun a je rozdělena do šesti prioritních oblastí:

1. Podpora energetické účinnosti a snižování emisí skleníkových plynů (470 mil. € / 12,2 mld. korun)
2. Podpora energie z obnovitelných zdrojů v souladu se směrnicí (EU) 2018/2001, včetně kritérií udržitelnosti stanovených v uvedené směrnici (270 mil. € / 7 mld. korun)
3. Podpora přizpůsobení se změně klimatu, prevence rizika katastrof a odolnost vůči nim s přihlédnutím k ekosystémovým přístupům (390 mil. € / 10,14 mld. korun)
4. Podpora přístupu k vodě a udržitelného hospodaření s vodou (540 mil. € / 14,0 mld. korun)

5. Podpora přechodu na oběhové hospodářství účinně využívající zdroje (270 mil. € / 7,1 mld. korun)
6. Posilování ochrany a zachování přírody, biologické rozmanitosti a zelené infrastruktury, a to i v městských oblastech, a snižování všech forem znečištění (410 mil. € / 10,6 mld. korun)

Účast veřejnosti

Během příprav na nové programové období docházelo jak k systémové nedbalosti, tak k překážkám ve smysluplném zapojování partnerů do příprav. Při procesu vytváření přípravných platforem pro operační programy vláda nepřizvala asociace sdružující nevládní organizace, mezi jejichž členy by byli odborníci na klima, životní prostředí, dopravu a nízkouhlíkové technologie. Místo toho vláda k přípravám přizvala síť nevládních organizací, která nemá fungující strukturu ani historii transparentních procesů delegování zástupců nevládních organizací.

V případě OPŽP je nutno poukázat na připravenost Ministerstva životního prostředí spolupracovat s nevládními organizacemi. Poté co bylo ministerstvo informováno o nedostatcích nominačního procesu, samo pozvalo k účasti na přípravách zástupce zainteresovaných nevládních organizací do přípravné platformy OPŽP. Naopak v případě OPTAK pocházel pouze jeden z 30 členů z oblasti životního prostředí, zatímco třetinu zúčastněných představovaly vládní orgány.

Stát rovněž nedokázal efektivně informovat o možnostech, jak lze tyto prostředky z EU využít. To by mohlo vést k omezenému okruhu konečných příjemců, a to tak, že by jimi byly především velké společnosti s odbornými znalostmi a zkušenostmi ohledně řízení fondů EU.¹

Zásada „významně nepoškozovat“

Ačkoliv jsou cíle snižování emisí důležité, záležitosti v oblasti životního prostředí jsou ze své podstaty komplexnější. Z toho důvodu není správné redukovat naše cíle na pouhá čísla, jako je například množství oxidu uhličitého, jež vypouštíme do atmosféry. Zde signalizuje zavedení zásady „významně nepoškozovat“ celistvější přístup k rozpočtovým záležitostem. OPTAK nebyl v tomto smyslu nijak posouzen. V případě OPŽP byla tato zásada zmíněna, avšak jen ve velmi obecné rovině. Proto je těžké posoudit, do jaké míry budou jednotlivé intervence tuto zásadu dodržovat.

Jsou operační programy v souladu s cíli Zelené dohody pro Evropu?

Soulad s klimatickými cíli EU

OPTAK ani OPŽP nejsou v souladu s klimatickými cíli EU. Strategie České republiky v této oblasti jsou zastaralé a tyto dva operační programy si nekladou žádné ambicióznější cíle.

¹ Stát rozdělil na energetické úspory domů podle kontrolorů jen třetinu plánovaných peněz. iROZHLAS, 'Stát rozdělil na energetické úspory domů podle kontrolorů jen třetinu plánovaných peněz', iROZHLAS, 25. října 2021.

V dokumentech k OPTAK je zmíněn unijní cíl snížení emisí o 50 % do roku 2030. Cíl snížit emise o 55 % se v textu vyskytuje také, avšak předcházen modifikátorem „ideálně“. Programový dokumentu OPŽP tvrdí, že program strategicky naváže na Zelenou dohodu, a reaguje na několik cílů dohody. Samotný text dokumentu však neodkazuje na nový, aktualizovaný cíl snížit emise skleníkových plynů do roku 2030 alespoň o 55 %.

Tabulka: Společná témata

	OPTAK	OPŽP
Energie z obnovitelných zdrojů	Popisuje obnovitelné zdroje energie jako „další alternativu“ k uhelným elektrárnám spolu s jadernou energetikou a plynem	Nestanovuje žádné závazné cíle, jichž by mělo být dosaženo s pomocí prostředků z evropských strukturálních a investičních fondů
Plyn	Přiděluje značnou finanční podporu plynárenské infrastruktuře, například na sestavení zařízení Power-to-Gas bez zřetelného zaměření se na tzv. „no-regret“ využívání ² .	Propaguje plyn jakožto alternativu k uhlí ³
Biomasa	Podporuje efektivní využití biomasy při výrobě tepla a elektrické energie	Vyzdvihuje potenciál spalování pevné biomasy pro dálkové vytápění
Energetická účinnost	Uvádí, že renovace budov bude podporována v souladu s „minimálními“ požadavky vyplývajícími ze směrnice	Podporuje dodržování závazků ČR ohledně úspor v konečné spotřebě energie, což má přispět ke splnění cílů EU do roku 2030. Plánu však chybí v této otázce dostatečná konkretizace.
Energetická společenství	Podporuje aktivity, které společenstvím pomáhají optimálně využít možnosti výroby energie z obnovitelných zdrojů a zajistit výkonovou rovnováhu a řízení přetížení	Žádná zmínka

Energie z obnovitelných zdrojů

V textu OPTAK se vyskytují alarmující výroky, jako např. že „spolu s jadernou energetikou a plynem představují obnovitelné zdroje energie další alternativu k uhelným elektrárnám“ nebo že ČR své cílové hodnoty pro podíl

² V žádném ze sektorů, kde lze plyn nahradit elektrifikací, by vodík neměl být alternativou – například u vytápění rodinných domů jsou vhodnější alternativou tepelná čerpadla. Kde naopak v současné chvíli neexistuje zelenější, čistší alternativa, například v ocelářském průmyslu, tam je na místě využití vodíku, tzn. *no-regret applications*.

³ Od dubna 2022 jsou z finanční podpory vyřazeny plynové kotle a konečný termín pro výměnu kotlů byl odložen o dva roky na 1. září 2024.

obnovitelných zdrojů energie na hrubé konečné spotřebě, která byla pro rok 2020 stanovena na 13 %, „dosáhla již v roce 2013“.

V programovém dokumentu OPTAK jsou navíc dopady obnovitelných zdrojů energie (OZE) na architekturu, krajinu a životní prostředí popsány negativně. To je značně nevhodné vzhledem k tomu, že dopady obnovitelných zdrojů na životní prostředí byly kvantifikovány a ukázalo se, že jsou podstatně menší než dopady fosilního průmyslu. Také poznámka o negativních dopadech na krajinu a architekturu je nevhodná vzhledem k tomu, že není nutné instalovat solární panely na budovy historické či zapsané na seznamu památek. A nadto je biologická rozmanitost a krása venkovských oblastí už nyní poškozena monokulturním hospodářstvím. Pokud bude malé procento zemědělské půdy poskytnuto pro solární panely či větrné turbíny, nijak podstatně to nezmění dynamiku ekosystémů, které jsou již nyní zasažené současnými zemědělskými postupy. A co víc, agrofotovoltaika může být prospěšná v tom, že se půda využije ke dvou účelům: k výrobě elektřiny a, pokud bude respektována biologická rozmanitost, tak i k vyšším zemědělským výnosům.

Dalším rozporuplným tvrzením v textu k OPTAK je výrok: „Pokračující provoz emisních zdrojů drží ceny energetických komodit na nízké úrovni, čímž se investice do OZE bez dotační podpory stávají nerentabilní a investoři je tedy ve větší míře nerealizují. Zejména investiční podpora tedy může část rizik snížit, byť sama o sobě není jediným řešením.“ Jak jsme viděli během několika posledních měsíců, využívání fosilních paliv nikterak nezajišťuje nízké ceny energií. Jediné, co je vůči OZE zvyhodňuje, je podpora ze strany státu.

V OPŽP nejsou stanoveny žádné cíle, jichž by mělo být dosaženo za využití prostředků z evropských strukturálních a investičních fondů, a tím pádem nelze vyhodnotit přínos tohoto operačního programu celkovým vnitrostátním cílům.

Dokonce i vnitrostátní plán v oblasti energetiky a klimatu má za cíl do roku 2030 pouze 22% podíl OZE na výrobě energie, což je výrazně nižší hodnota než hodnota celoevropského cíle dosahujícího 32 %. Plán není dostatečně ambiciózní a nesplňuje tudíž cíle Evropské komise ani cíle občanské společnosti.⁴

Biologická rozmanitost a znečištění

Co se týče biologické rozmanitosti a přírody, tak se OPTAK soustředí na vodní hospodářství průmyslu a rozvoj oběhového hospodářství v podnikatelském prostředí. Obě opatření jsou velmi zapotřebí. OPŽP klade na biologickou rozmanitost a problémy znečištění poměrně velký důraz. Těmto záležitostem je v plánu věnována celá prioritní oblast. Problémem ale je, že ochrana přírody i ovzduší jsou zahrnuty pod jednu kapitolou, není mezi nimi učiněn rozdíl a nejsou pro ně určeny samostatné alokace. V předchozím programovém období byl zaznamenán obří zájem o financování na řešení znečištění ovzduší. Oproti tomu se o čerpání na ochranu přírody nepřihlásilo mnoho zájemců, a to především proto, že většina lokalit, které ochranu vyžadují, vlastní subjekty odlišné od příjemce projektu. Hrozí tedy značné riziko, že záležitosti ochrany přírody budou odstaveny na vedlejší kolej a nezískají dostatečné finanční prostředky.

⁴ Kateřina Davidová, [‘Czechia ‘unambitious’ climate laggard according to Commission assessment’](#), CEE Bankwatch Network, 3. prosince 2020.

Energetická účinnost

V oblasti energetické účinnosti Česká republika pomalu srovnává krok s Evropskou unií jako celkem. Přestože energetická náročnost (objem energie potřebný k vyprodukování určitého ekonomického výkonu) klesla během minulých deseti let o 23,6 %, energetická náročnost českého hospodářství byla v roce 2019 téměř dvojnásobkem průměru zemí EU-27.

OPTAK řadí energetickou účinnost mezi hlavní priority pilíře dekarbonizace. Soustředí se zejména na soukromý sektor, a tím pádem se zabývá energetickou účinností podniků. Tento operační program podporuje řadu opatření v oblasti energetické účinnosti, včetně využívání odpadního tepla, zlepšení ochrany životního prostředí ve výrobních procesech, renovace budov, modernizace železnic a instalace infrastruktury OZE. To se doplňuje s dalšími nástroji, jako je Modernizační fond, který podporuje energetickou účinnost velkých podniků, nebo třeba program Nová zelená úsporám, jenž je mířený na domácnosti.

Energetická účinnost je v OPŽP zvýrazněna jakožto velmi důležitá záležitost, což je reflektováno tím, že je tomuto tématu věnován celý jeden cíl. Tento operační program si klade za cíl naplnit závazky České republiky v oblasti úspor na konečné spotřebě energie, a přispět tak ke splnění cílů EU pro rok 2030. Plán uvádí indikativní milníky ČR pro optimální spotřebu tepla (426 megajoulů (MJ) / m² za rok do roku 2030, 368 MJ/m²/rok do roku 2040 a 325 MJ/m²/rok do roku 2050). Tyto údaje jsou v souladu s analýzou vnitrostátních dlouhodobých strategií renovací, kterou provedla Evropská komise.⁵ Plán však není dostatečně konkrétní, jelikož nestanovuje žádné měřitelné cíle pro investice do energetické účinnosti, a to ani z hlediska financování, ani z hlediska výsledků. Rozdělení finančních prostředků v rámci OPŽP je nutné koordinovat s OPTAK a dalšími finančními nástroji, konkrétně s Nástrojem pro oživení a odolnost a Modernizačním fondem, a musí umožnit podstatné zvýšení míry energetických renovací budov.

Biomasa

Biomasa může v budoucnosti hrát svou roli pouze tehdy, budou-li na její využití uplatňována přísná kritéria udržitelnosti.

OPTAK biomasu podporuje, ale pouze jakožto jeden z mnoha zdrojů pro dodávky elektřiny a tepla. Podporu má zde pouze kombinovaná výroba elektřiny a tepla z biomasy. Biomasa může být využita k výrobě elektřiny především v období největšího zatížení a k naplnění potřebných dodávek tepla (tj. ohřev vody) mimo topnou sezónu. Představuje každopádně lepší alternativu k používání fosilních paliv jako primárního zdroje pro výrobu elektřiny.

OPŽP podporuje opatření ke snížení spotřeby energie veřejných budov a veřejné infrastruktury. U veřejných budov tento operační program podporuje pořízení fotovoltaických a solárně-termických systémů, tepelných čerpadel a kotlů na biomasu. Kotle na biomasu ve veřejných budovách musí snížit emise skleníkových plynů alespoň o 80 %. U domácností je podpora určena tepelným čerpadlům a kotlům na biomasu, akumulacím

⁵ Evropská komise, [Pracovní dokument útvarů Komise: Vnitrostátní dlouhodobé strategie renovací](#), Evropská komise, 6. prosince 2021.

nádobám a topidlům na pelety. Podporované zdroje tepla musí splnit požadavky ekodesignu dle nařízení Evropské komise o požadavcích na ekodesign výrobků spojených se spotřebou energie.⁶

Na tento konkrétní cíl je vyčleněna celková částka 268,3 mil. € / 6,9 mld. korun, z čehož 135 mil. € / 3,5 mld. korun připadá na biomasu, čímž se z této oblasti stává největší individuální příjemce finančních prostředků v rámci tohoto cíle. Prostředky alokované na solární energii čítají 40,1 mil. € / 1,04 mld. korun a na ostatní obnovitelné zdroje energie (včetně geotermální energie) je přiděleno 34,6 mil. € / 884 mil. korun. Aby byly cíle pro rok 2050 splněny, je zapotřebí mnohem vyšších alokací, než jaké navrhuje tento plán.

Je tedy zřejmé, že OPŽP klade velký důraz na spalování pevné biomasy za účelem centrálního zásobování teplem a chce takto navýšit podíl OZE, opomíjí však potenciál ostatních zdrojů, jako jsou větrná a solární energie. Využití biomasy k výrobě energie může přispět k dalším ztrátám organické hmoty v půdě a tedy k degradaci půdy. Může to také vést k větší poptávce po energetických plodinách, mezi něž patří i plodiny, jež způsobují půdní erozi, nebo plodiny, které potřebují velké množství hnojiv a pesticidů, jak vychází z výsledků strategického posuzování vlivů na životní prostředí (Strategic Environmental Assessment). Operační program ŽP nezohledňuje degradaci půdy jakožto prioritní záležitost, což je velmi problematické. Je zapotřebí změny právních předpisů, aby bylo zvýhodněno využívání zemědělské půdy k instalaci agrofotovoltaiky namísto pěstování energetických plodin.

Energetická společenství

OPTAK zmiňuje energetická společenství v rámci strategického cíle 4.3 – Rozvoj inteligentních energetických systémů, sítí a skladování vně transevropské energetické sítě TEN-E, což cílí mimo jiné na instalaci inteligentních součástí. Plán uvádí, že podpora bude poskytnuta činnostem, které pomáhají komunitám s optimalizací výroby energie z OZE, řešením bilance a řízením toků výkonu.

Na rozdíl od OPTAK nevěnuje OPŽP energetickým komunitám konkrétní sekci dokumentu, dokonce se o energetických komunitách jako takových vůbec nezmiňuje. Česká republika v rozvoji energetických společenství zaostává, mimo jiné proto, že pro ně chybí potřebná úprava ve vnitrostátních právních předpisech. Právní předpisy týkající se komunitní výroby elektřiny budou vycházet zejména z požadavků směrnice EU o společných pravidlech pro vnitřní trh s elektřinou, která upravuje občanská energetická společenství, a směrnice EU o podpoře využívání energie z obnovitelných zdrojů, která zavádí koncept společenství pro obnovitelné zdroje.

Rovněž Modernizační fond zahrnuje podporu projektů komunitní výroby elektřiny, neboť 1,5 % fondu je věnováno „energetickým společenstvím“. Kromě toho si takováto společenství mohou podat žádost o dotace na obnovitelné zdroje energie v rámci programů 1 (HEAT) a 2 (RES+). V době psaní této zprávy nebyly v této oblasti vyhlášené žádné výzvy k zasílání žádostí o dotace.

Plyn

⁶ Evropská komise, [Nařízení komise \(EU\) 2016/2281](#), EUR-Lex, 30. listopadu 2016.

V rámci OPTAK nebude zemní plyn financován. Tento operační program se soustředí hlavně na obnovitelné/nízkouhlíkové plyny. V tomto případě to znamená, že se soustředí především na vodík (z OZE) a další paliva, jako jsou například syntetický metan a bioplyn.

OPTAK bude financovat hlavně nové technologie, které umožňují sbližování sektorů elektroenergetiky a plynárenství (*sector coupling*), tzn. například zařízení Power-to-Gas (elektrolyzéry). Přestože víme, že vodík bude pro probíhající transformaci energetiky klíčový, ve srovnání s přímou elektrifikací je jeho role až druhotná. Díky výsledkům studie provedené think-tankem Agora Energiewende⁷ víme, že použití vodíku by se mělo omezit jen na tzv. „no-regret“ využívání.

Krom toho by plynárenská infrastruktura měla být ukotvena v průmyslových a energetických klastrech, tam kde je po ní poptávka. Všechny nové projekty vodíkové infrastruktury by měly tyto skutečnosti zohlednit. Elektrifikace může pohodlně a efektivněji naplnit potřeby koncového uživatele. Nadměrný rozvoj vodíkových technologií může být překážkou inteligentně plánované distribuce technologií elektrifikace v oblastech, kde je jich nejvíce třeba.

Národní plán obnovy i OPŽP se zabývají problematikou centrálního zásobování teplem a uznávají, že má velmi negativní dopad na klima a životní prostředí. Jako alternativu uhlí bohužel oba podporují přechod na nepevné fosilní palivo: zemní plyn. Energetický konglomerát ČEZ zveřejnil plány pro teplárnu Mělník, která zásobuje teplem Prahu. ČEZ předvídá, že ceny zemního plynu v následujících třech letech prudce vzrostou oproti cenám před pandemií. Ačkoli nevíme, odkud tyto jejich údaje pocházejí, jejich projekce dává jasně najevo, že se nadměrně spoléháme na palivo, jehož ceny budou nejspíš nadále kolísat, ale v konečném důsledku porostou. Sektor dálkového vytápění musí tuto skutečnost přijmout a začít se rozhlížet po řešeních, která jsou založená na obnovitelných zdrojích energie. Tento operační program sice vyjadřuje obecnou podporu pořizování tepelných čerpadel, ale jelikož zároveň podporuje biomasu a zemní plyn, vzniká riziko, že jakýkoli přínos těchto tepelných čerpadel bude převážen a anulován.

Po vypuknutí války na Ukrajině a v kontextu diskuzí o závislosti na fosilních palivech z Ruska se Ministerstvo životního prostředí rozhodlo navýšit svou podporu tepelných čerpadel na úkor plynových kotlů (ty jsou z financování vyňaty od konce dubna 2022). Stalo se tak v rámci programu dotací na plynové kotle, který byl zaměřený na nízkopříjmové domácnosti ohrožené energetickou chudobou. Ministerstvo upřesnilo, že na tento program vyčlenilo z OPŽP více než 192,3 mil. € / 5 mld. korun.⁸

Naše analýza vychází z oficiálních programových dokumentů, které byly vládou schváleny na podzim 2021 a zaslány Evropské komisi před koncem loňského roku. Katalyzátorem změn byla ruská invaze na Ukrajinu. Před začátkem války měl v této diskuzi zemní plyn velkou podporu a byl důležitou součástí programových dokumentů. I nadále přetrvává riziko, že by investice do tohoto fosilního paliva mohly být do plánů v budoucnu opět zahrnuty, před čímž bychom se měli mít na pozoru.

⁷ Gniewomir Flis, [12 insights on hydrogen](#), Agora Energiewende, 18. listopadu 2021.

⁸ Ministerstvo životního prostředí České republiky, [„O 50 tisíc vyšší podpora pro tepelná čerpadla a omezení plynových kotlů. Sázíme na obnovitelné zdroje. Díky změnám v kotlíkových dotacích budeme nezávislejší na ruském plynu“](#), Ministerstvo životního prostředí České republiky, 29. března 2022.

Doporučení

Naše doporučení se zakládají na metodice Evropské komise a na zjištěních, která jsme shromáždili během přípravné fáze programových dokumentů.

Evropská komise vyhodnocuje stav výdajů souvisejících s klimatem pomocí tzv. ukazatelů OECD z Ria, tj. přiřazuje koeficient 100 % činnostem s významným příspěvkem k cílům v oblasti klimatu, koeficient 40 % činnostem s mírným příspěvkem a koeficient 0 % činnostem s nulovým nebo zanedbatelným příspěvkem k cílům v oblasti klimatu. Každé intervenci je tedy přidělen koeficient, tak aby byl vyjádřen celkový příspěvek k cílům v oblasti klimatu za každý operační program zvlášť. V případě operačních programů, které analyzujeme v této zprávě, jsme našli několik problémů, a proto navrhneme následující změny.

Oba operační programy významně podporují biomasu, avšak toto konkrétní financování má dle kódu 049 v příslušném nařízení EU koeficient 40 %.⁹ Navrhujeme přesunout celou alokaci do oblasti intervence nazvané „Obnovitelná energie: z biomasy s vysokými úsporami emisí skleníkových plynů“, která má koeficient 100 % (kód 050). Částka by v případě OPTAK činila 38,4 mil. € / 998 mil. korun a v případě OPŽP 153,8 mil. € / 3,9 mld. korun. Také je třeba klást větší důraz na opatření na ochranu biologické rozmanitosti, kterou ohrožuje narůstající závislost na biomase jako zdroji energie.

Na podporu větrné energie je v OPTAK vyčleněno pouhých 12,8 mil. € / 332 mil. korun a OPŽP nepředpokládá vůbec žádné financování větrné energie, což je značně problematické. Podle studie Ústavu fyziky atmosféry Akademie věd ČR by větrné elektrárny kolem roku 2040 mohly na území ČR vyrábět až 18,8 TWh elektřiny, což by odpovídalo pokrytí zhruba 28 % národní spotřeby v roce 2019.¹⁰ Vybudování těchto elektráren má zcela jasný potenciál, který by měla celková alokace prostředků odrážet.

Kód 052 odpovídá oblasti intervence nazvané „Jiné obnovitelné zdroje energie (včetně geotermální energie)“, která je označena koeficientem 100 %. V OPTAK je v rámci specifického cíle 4.3 – Rozvoj inteligentních energetických systémů, sítí a skladování“ alokováno do této oblasti intervence téměř 59 mil. € / 1,5 mld. korun.¹¹ Avšak na základě naší komunikace s Ministerstvem průmyslu a obchodu jsme zjistili, že většinová část této alokace podpoří rozvoj plynárenské infrastruktury, například výstavbu zařízení Power-to-Gas nebo připojení zařízení pro výrobu vodíku, biomethanu a syntetického methanu k plynárenské soustavě. Na toto by se měla vztahovat přísná ustanovení o využitelnosti (např. že vodík vyráběný s využitím obnovitelných zdrojů energie bude používán pouze v sektorech, kde se nachází velké překážky v používání elektřiny, a v oblastech v blízkosti průmyslových klastrů, kde je nutno vyrábět teplo za vysokých teplot). Vodík by neměl být považován za možnou náhradu zemního plynu napříč celým hospodářstvím.

Jakékoli mísení vodíku s dalšími plyny by nemělo být podporováno a nahlíženo jako řešení šetrné ke klimatu. Veškerá fosilní paliva je nutno z financování z fondů EU zcela vyloučit, aby se předešlo hrozbě uvízlých aktiv a aby se plně využilo potenciálu obnovitelných zdrojů energie. Tam kde je podporován vodík vyráběný s využitím

⁹ Evropský parlament a Rada Evropské unie, [Nařízení Evropského parlamentu a Rady \(EU\) 2021/1060](#).

¹⁰ David Hanslian, *Aktualizace potenciálu větrné energie v České republice z perspektivy roku 2020*, Ústav fyziky atmosféry AV ČR, 2020.

¹¹ Dle tabulky 4 v kapitole 2.1.4.3.3. je specifickému cíli SC4.3. s kódem 052 přiděleno 58 748 586 €.

obnovitelných zdrojů, je třeba se zaměřit na tzv. „no-regret“ využití, jako je výroba oceli, čpavku a chemikálií.

Cíle v oblasti energie z OZE by měly být uvedeny jak v dohodě o partnerství, tak v příslušných operačních programech. V sektoru vytápění a chlazení je žádoucí snížení předpokládaných hodnot spotřeby tepla z biomasy ve velkých teplárnách a elektrárnách. Více tepla by se mělo vyrábět z obnovitelných zdrojů, jako jsou tepelná čerpadla a solární a geotermální energie. Na vládu je nutno vyvinout větší tlak, aby tyto obnovitelné zdroje energie více podporovala.

Je třeba více začleňovat záležitost energetických společenství a urychlit jejich zakotvení v právních předpisech ČR. To už je slibováno několik let, avšak potřebné právní předpisy ještě stále chybí. Tento nástroj skýtá velký potenciál k vyřešení energetické chudoby, a dokud není tato podoba kolektivního profesionálního spotřebitelství právně uznána, nemůže žádný nástroj redistribuce financí, jako např. Sociální fond pro klimatická opatření, zcela vyřešit problém rostoucích cen energií a výzev spojených s transformací energetiky.

A nakonec je nutno zmínit, že je velmi důležité zapojit občanskou společnost a dodržovat pravidla zásady principu partnerství. Monitorovací výbory musí být založené na otevřeném a transparentním výběru zástupců organizací občanské společnosti. Účast ekologických organizací v monitorovacích výborech odráží to, jak důležitá opatření v oblasti klimatu jsou, a proto ji nelze zanedbat.

Závěr

Česká republika je čistým příjemcem rozpočtu EU. Aby mohla dosáhnout ambiciózních cílů EU v oblasti klimatu, je na financování z EU hodně závislá. Z naší analýzy plyne, že Česká republika musí navýšit své úsilí v plnění těchto závazků. Nepůjde o jednoduchý úkol. České programové dokumenty jsou zastaralé a nedostatečně ambiciózní. Podpora obnovitelné energie v programových dokumentech je malá a zároveň v nich chybí smysluplné zapojení občanské společnosti.

Financováno Evropskou unií. Názory a stanoviska vyjádřené v této zprávě náleží však jen a pouze jejím autorům a nemusí nutně odrážet názory Evropské unie nebo agentury CINEA. Evropská unie ani orgán poskytující podporu za názory a stanoviska v této zprávě nenesou žádnou zodpovědnost.